

Demos vs. Aristos: un judici de responsabilitat davant la Dikasteria actual

ANTONI ABAT I NINET

Professor de Dret Constitucional
Universitat de Copenhagen
antoni.abat.ninet@jur.ku.dk

Resum: Després del fracàs de l'experiència islandesa de constitucionalisme popular (2009-2012), alguns membres de la comunitat jurídica del país, parlamentaris i responsables polítics van afirmar que l'esborrany de constitució proposat pel consell constitucional de 25 ciutadans i aprovat per unanimitat el 27 de juliol de 2011 era poc realista, inaplicable i atemptava contra la tradició jurídica i política del país nòrdic. Aquest article fa un primer comentari sobre el caràcter revolucionari i novedós de l'experiència constitucional de «crowdsourcing» des de Soló, Efiltes i Clístenes, que van establir les bases de l'Atenes democràtica, fins a les constitucions modernes que han estat creades per poques persones, independentment del sistema polític en què s'emmarca, i amb independència de si es tracta de democràcies liberals o estats autoritaris. El treball simulant un judici continua analitzant l'experiència islandesa des d'una perspectiva crítica per identificar els elements que van acabar amb la constitució de masses. L'últim segment de l'obra té com a objectiu obtenir diferents elements per millorar el desenvolupament de grups constitucionals a considerar en els futurs processos constituents a tot el món.

Paraules clau: judici, *Demos*, *Politeia*, Derrida, participació democràtica.

Demos vs. Aristos: a trial of responsibility before the contemporary Dikasteria

Abstract: After the failed Icelandic experience of constitutional crowdsourcing (2009-2012), some of the country's legal community, parliamentarians and policymakers affirmed that the constitutional draft proposed by the constitutional council of 25 citizens and approved unanimously on 27 July 2011, was unrealistic, unenforceable and against the legal and political tradition of the Nordic country. This paper first remarks on how revolutionary and innovative the *constitutional crowdsourcing* experience was. From Solon, Ephialtes and Cleisthenes that laid out the foundation of democratic Athens, to modern constitutions that have been penned by few people men, regardless of the political system in which it is framed, been liberal democracies or authoritarian states. The paper simulating a trial, follows analysing the Icelandic experience from a critical perspective to identify the elements that ended crowdsourced constitution. The final segment of the paper aims to obtain different elements to improve the *constitutional crowdsourcing* to be considered in future constituent processes around the world.

Keywords: trial, *Demos*, *Politeia*, Derrida, democratic participation.

1/ Acta del judici

Davant la *Dikasteria*, composta pels lectors de les Actes de les Jornades del Cinquè Congrés Català de Filosofia, compareixen *Demos*, representat per Pèricles, i *Aristos*, representat per Tucídides. A continuació es detallen les al·legacions que s'han fet constar a la demanda, contestació de la demanda i la demanda reconvençional per ambdues parts d'aquest judici, amb la finalitat d'aportar als jurats els antecedents fàctics i jurídics i sol·licituds perquè dictin sentència en la present causa.

En la demanda inicial, les següents peticions van ser formulades per les representacions processals: Pèricles en nom de *Demos*: «acceptar els processos de constitucions redactades pel poble exclusivament i directa, com a processos constituents normatius que permeten definir legítimament alguns dels sistemes polítics actuals com a democràcies constitucionals» i «considerar *Aristos* com a responsable màxim del fracàs de les darreres experiències constitucionals a Islàndia, Xile i Mèxic DF».

Tucídides en representació d'*Aristos*: «a la contestació de la demanda sol·licita respectuosament als jurats de la *Dikasteria* que considerin el mètode de redacció constitucional popular com a forma il·legítima de procés constituent a causa del perill que suposa dotar la gent comuna i amateur del poder constituent original, en altres paraules, la possibilitat de redactar la norma legal bàsica i més important de l'estat. A la demanda reconvençional, demana que es condemni *Demos* com a únic responsable dels fracassos constitucionals als estats on s'ha volgut implementar aquesta pràctica constituent».

2/ Antecedents de fet i de dret

Pèricles, en representació de la part demandant, ha expressat els fets següents. Primer, i si bé el nom no fa la cosa, el demandant vol aclarir que els sistemes constitucionals actuals no es poden definir com a «democràcies» i que els estats i les constitucions que utilitzen aquest terme per definir-se ho fan per mantenir una aparença, una ficció d'una mena de legitimitat que no ostenten. Els nostres sistemes «democràtics» actuals, en el millor dels casos, són repúbliques (sistemes mixtos), democràcies representatives o poliarquies (Dahl). Basem la nostra posició en tres línies d'argumentació principals: 1) la desconfiança en les capacitats de *Demos* per desenvolupar funcions polítiques és injustificada i prové de diferents esdeveniments, desqualificacions i sospites que s'han mantingut al llarg de la història. 2) El concepte *Demos* com a «nosaltres, el poble» és un concepte inclusiu, en què no hi hauria d'haver cap mena de discriminació o distinció, tots som el poble. 3) *Aristos* utilitza la noció de *Politeia* per protegir els interessos de les castes econòmiques, polítiques, legals i socials. Els casos de constitucional *crowdsourcing* d'Islàndia, Xile i Ciutat de Mèxic són demostracions empíriques d'aquest ex-

trem i exemplifiquen, en les seves diverses modalitats i contextos, com *Aristos* prioritza els interessos de classe i privats als interessos generals i públic.

La part demandant afirma que la causa que jutgem avui és una qüestió històrica; que la relació entre les parts ha estat fluctuant i canvia segons el període històric concret i el lloc. No obstant això, en l'actualitat, quan hi ha més «democràcies» que mai arreu del món, i quan la democràcia constitucional es considera el millor sistema possible, la participació decisòria dels *Demoi* en el terreny constitucional no és només desitjable, sinó necessària. En aquest sentit, si el nostre representat no ha estat inclòs en l'àmbit constitucional, és a causa de diverses raons, algunes relacionades amb una antiga desconfiança, que el modern *Aristos* no ha dubtat a explotar per limitar el rol del meu representat.

La llista de greuges és llarga, massa llarga, per ser detallada en aquesta reclamació judicial. Però per exemplificar aquest fenomen, destaquem tres moments puntuals i diferents: a) el naixement del sistema democràtic i de les primeres classificacions i jerarquies polítiques; b) el fonament i la judicialització legal de les primeres «repúbliques constitucionals» modernes als Estats Units al 1776 i a França al 1789 i, finalment, c) l'atribució de responsabilitat a la democràcia per permetre la victòria del nazisme i el feixisme a Alemanya, Itàlia, Àustria, però també més tard a Portugal, Grècia, Hongria, Romania i Albània, a més de la feblesa sistèmica per defensar la democràcia contra les noves amenaces terroristes i les noves formes de populisme a principis del segle actual.

Des de la seva aparició, *Demos* ha estat sospitós i no desitjable per les elits polítiques i econòmiques que governaven les ciutats-estats àtiques. En aquest sentit, Soló, Demòstenes, Efiltes i Clístenes, campions de la democràcia (cf. Mogens Herman Hansen, Martin Ostwald, McIlwain o Joshia Ober, entre d'altres) van introduir mesures democràtiques contra el govern d'un rei o del mateix *Aristos*. Soló, amb la cancel·lació del deute i de les hipoteques dels propietaris, va demostrar que la democràcia no només es relaciona amb un nombre quantitatiu de governants, sinó que també té una raó qualitativa. Efiltes, donant la sobirania a la gent en l'aplicació d'un nou sistema d'organització tribal, creant el consell de cinc-cents i reduint el paper de l'*aeropagus*, demostrà com de difícil era implementar millores democràtiques en un sistema polític ja concebut per a i en benefici de l'elit governant. Independentment de les mesures democràtiques que van permetre més persones participar en el procés de presa de decisions polítiques sense discriminació, s'ha de tenir en consideració que cap mesura democràtica no exclou l'elit governant, perquè *Aristos* també és una part constitutiva de *Demos*, però no a l'inrevés. Entenem que l'oposició de totes les millores democràtiques a l'antiga Atenes, com també al segle actual, tot i els diferents contextos, tenen com a funció protegir els interessos dels partits polítics i les castes econòmiques.

També des dels inicis dels sistemes polítics, la democràcia ha estat criticada amb arguments de raó qualitativa i quantitativa. Segons els detractors,

el govern del meu representant no pot funcionar qualitativament perquè les masses ignorants i apassionades no poden tractar aspectes que requereixin un cert grau de coneixement i experiència. D'altra banda, quantitativament, la democràcia també és incapaç perquè quan un gran nombre de persones han de prendre decisions generen de manera necessària incertesa, inestabilitat i una dificultat extrema per decidir i fer-ho de manera òptima. L'evidència d'aquests càrrecs són les primeres classificacions dels sistemes polítics. Plató, Aristòtil, Polibi i Ciceró van establir la democràcia sota altres formes de govern, el rei i l'aristocràcia, i van definir el sistema com una mala forma de govern. La posició i el rol de la democràcia en aquestes classificacions, que encara analitzem segles més tard i que s'ha anat reproduint en altres autors (Tomàs d'Aquino, Maquiavel, Montesquieu o fins i tot Carl Schmitt, entre d'altres), és rellevant per a aquest judici, ja que evidencien la desconfiança en les capacitats de *Demos*, però també perquè aquestes classificacions categoritzen els sistemes polítics definits com a *Politeia* (constitucions).

Les classificacions dels sistemes polítics van començar amb Plató, qui va distingir sis tipus organitzats en parelles, monarquia, tirania, aristocràcia, oligarquia i mala i bona democràcia. Plató considera que de les constitucions hi ha, per dir-ho així, dues formes mares, a partir de les quals es pot dir amb raó que s'han derivat les altres, la monarquia i la democràcia. En el cas de la democràcia, la classificació platònica assenyalava alguns dels estereotips que el demanat (*Aristos*) ha fet servir per protegir els seus propis interessos al llarg dels segles.

El conegut mite de la caverna i la necessitat d'un rei filòsof per guiar les masses cegues que han de veure la llum del coneixement i sortir de la caverna de la ignorància genera una desconfiança esbiaixada contra el meu representant que s'ha anat reproduint fins a les darreres experiències constitucionals. En concret, en el rol que van jugar primer el Tribunal Suprem i després els parlamentaris islandesos per bloquejar el procés i impedir l'aprovació de la constitució redactada i aprovada pel poble; la manipulació i utilització que va fer de la participació ciutadana la presidenta Bachelet a Xile, o el rol que darrerament ha desenvolupat el Tribunal Suprem Mexicà anul·lant la possible participació dels ciutadans de la capital en la constitucionalitat (federal, i no estatal) d'algunes de les seves lleis, com preveia l'article 37 de la constitució política de Ciutat de Mèxic de 2017.

El segon moment rellevant que aquesta part vol destacar com a exemple de la desconfiança en el nostre representat deriva del moment de fundació de la primera «república constitucional» a l'any 1776 i la distinció que els revolucionaris francesos van fer entre *Nació* i *Poble*. En relació al cas dels Estats Units, la decisió presa pels redactors de la constitució nord-americana de 1776 va consistir a establir una constitució mixta en lloc d'una constitució a través d'un poder executiu popular (com es pot observar als *Federalist Papers* i els debats entre federalistes i antifederalistes). La decisió pot semblar justí-

ficada pel context particular de la revolució americana però ha influenciat la resta de sistemes constitucionals d'arreu del món en situacions en què el risc d'inestabilitat no era comparable. Els federalistes americans eren conscients de la transcendència del moment i al primer procés constituent modern del món van sonar amb força les antigues melodies interpretades per Plató i Ciceró en favor d'unes elits que monopolitzaren el procés constituent a l'estat de nova creació.

Els documents constitutius dels Estats Units van ser escrits i pensats per homes blancs rics i temorosos de la democràcia. Una interpretació literal de les famoses paraules de Madison sobre faccions a *The Federalist Papers* (10, 14, 49), o sobre la incapacitat de les masses i les limitacions al *Demos* (al núm. 62) són prou argument per demostrar els dubtes dels pares fundadors sobre el paper del seu poble en la política del nou estat. Reserves que no han impedit la definició d'aquest estat com a democràtic i basat en principis democràtics i grandiloqüents i pomposes declaracions constitucionals amb molt valor ideològic i simbòlic. Fet, aquest, que torna a demostrar que les anomenades democràcies liberals tenen en origen un caràcter no liberal.

La fal·làcia estatunidenca no només ha continuat sinó que s'ha propagat arreu del món amb independència de la genealogia i les tradicions jurídiques particulars dels sistemes afectats. Els textos constitucionals de tot el món estan utilitzant els termes «democràcia», «popular» i «nosaltres, el poble» en lloc de fer servir una definició acurada i respectuosa amb els sistemes polítics que imperen als estats, com ara, partitocràcia, oligarquia o aristocràcia. Certament hi trobem algunes excepcions, segons diuen el textos («Nosaltres, els representants del poble d'Equador» o «d'Argentina»), però la norma general apareix a l'article 1.2 de la Constitució italiana de 1947, l'article 3.1 de la Constitució portuguesa de 1976 i l'article 1.2 de la Constitució espanyola de 1978; i als preàmbuls de «nosaltres, el poble» dels Estats Units d'Amèrica, de la República de Sud-àfrica, de la República de l'Índia o de la República de Corea, tots ells bons exemples d'aquesta il·lusió constitucional.

Segons tots aquests textos, només hi ha un sobirà legítim, el poble i, per tant, la sobirania d'*Aristos*, els mercats, o les aristocràcies (judicials, polítiques o militars) és inconstitucional. Si un text constitucional declara: «*nosaltres, el poble*, del qual emanen tots els poders», una reubicació *de facto* del poder sobirà és inconstitucional. Aquesta inexactitud constitucional es fa més evident quan es neguen al meu representat la possibilitat de redactar textos constitucionals o decidir aspectes polítics. En aquests exemples concrets, la usurpació de la sobirania no només viola el preàmbul políticament i jurídica sinó que ens situem davant exemples d'inconstitucionalitats constitucionalitzades. Addicionalment, *Aristos* ha anat introduint nous conceptes jurídics, noves regles i teories per evitar una possible aplicació literal d'aquests articles i principis constitucionals, com ara la noció dels «articles programàtics», és a

dir, que alguns conceptes, els que el demandant decideix, no són legalment exigibles com a tals.

Un altre element utilitzat per crear sospites sobre el paper que pot fer el meu representant està relacionat amb la distinció feta pels revolucionaris francesos entre *poble* i *nació*. Després de la revolució, la *nació* és entesa com un grup de ciutadans amb sobirania, amb el poder polític. A la nova República francesa, el sobirà és la nació ja que la democràcia no era possible a França a causa de la qüestió quantitativa (Sieyès i Montesquieu). La nació apareix com el poble institucionalitzat i organitzat, i és el fonament de l'estat modern. Considerem que això demostra com el concepte de nació es va utilitzar per justificar una república i no una democràcia, en tant que la sobirania nacional com a concepte abstracte requereix de la mediació de les institucions representatives per tal de ser eficaç. El resultat és novament excloure *Demos*. El dèbil compromís democràtic dels revolucionaris també s'expressa a la *Declaració dels drets de l'home i del ciutadà* de 1789. En aquest text polític i jurídic predominant, només hi ha una referència a «el poble» en el preàmbul, i al seu article 16 en què s'estableixen els fonaments del constitucionalisme modern (separació de poders i estat de dret), s'evita qualsevol referència de legitimitació democràtica.

El darrer moment significatiu que aquesta representació esmenta per demostrar la desconfiança envers el seu representat és l'acusació generalitzada de responsabilitat a causa de l'augment del nazisme i del feixisme. Assenyallem com a proves documentals els treballs de Hannah Arendt sobre el totalitarisme, la desnaturalització dels individus, la negativitat estètica de l'obra Horkheimer, Adorno, Neumann i Kirchheimer i la pèrdua de llibertat als treballs de Marcuse i Fromm per mostrar la falta de responsabilitat del nostre representant. Rebutgem qualsevol mena de responsabilitat sobre la manipulació del concepte i l'essència de la democràcia per part dels règims totalitaris.

També es citen com a prova els treballs de Jennifer Gandhi, per tal de demostrar que les dictadures utilitzen institucions democràtiques per obtenir estabilitat política i augmentar la supervivència del règim autoritari. Tot i que es nega qualsevol tipus de responsabilitat, com a motiu de la demanda reconvençional, aquesta part contesta a la reconvençió indicant que a partir de 1952 diversos sistemes legals han millorat els mecanismes per protegir les institucions democràtiques, com ara els mecanismes de democràcia militant. Mecanismes que entre d'altres resolen la paradoxa de Popper sobre la democràcia i la regla de la majoria.

En dret constitucional alemany, la democràcia militant protegeix l'ordre democràtic liberal (*freiheitlich-demokratische Grundordnung*). Aquest ordre, base fonamental de la norma bàsica alemanya, descriu els principis bàsics dels valors morals i de les estructures polítiques en què s'estableix l'estat de dret liberal i democràtic. La protecció és encara més important

quan els partits polítics han consolidat la seva hegemonia en la vida política. Ja als anys trenta del segle passat, els sociòlegs Karl Loewenstein i Karl Mannheim pensaven en una construcció democràtica que anomenaven *streitbare Demokratie*. Les seves teories partien de l'experiència soferta amb la destrucció de la democràcia de la República de Weimar pels nazis i són la base doctrinal del concepte de democràcia militant que esmentem en aquest escrit.

Si bé la democràcia militant permet limitar la llibertat d'expressió, la participació política i el pluralisme polític, deixa inalterables els valors bàsics. La limitació d'aquests drets fonamentals sembla justificada sobre la base de la protecció d'un sistema democràtic. En termes generals, el concepte de democràcia militant es refereix al fet que els partits polítics no poden utilitzar les eines democràtiques (participació i beneficis democràtics) per destruir la democràcia. La teoria es va iniciar després de la Segona Guerra Mundial amb la decisió del Tribunal Constitucional Federal d'Alemanya de 1952 sobre el Partit Socialista del Reich. Segons l'Alt tribunal, un partit polític només pot ser retirat del procés polític si rebutja els principis supremes de la democràcia. Una teoria similar s'ha aplicat a d'altres països.

Amb aquests antecedents des dels orígens de la democràcia, la demandant considera que en les democràcies representatives actuals, l'única manera de conciliar *Demos* i *Aristos* és introduir i millorar progressivament les eines democràtiques directes al sistema. En la nova era tecnològica (Manuel Castell), l'e-democràcia ofereix un nou ventall de possibilitats per implementar i millorar la democràcia directa. Des d'un punt de vista epistemològic, l'e-democràcia acaba amb l'argument segons el qual als grans estats no és possible aplicar eines de democràcia directa. Entre totes les eines potencials que ofereix la digitalització per implementar mesures de democràcia directa, considerem cabdal la participació del poble de manera exclusiva i directa en el redactat de la constitució perquè afecta el que els antics anomenaven *Poli-teia* i permetria restablir l'ús del *Nomos* al meu representant *Demos*.

3/ Tucídides en representació de la part demandada

La contestació a la demanda i la demanda reconvençional analitza els mateixos fets esmentats per la representació de *Demos*, per tal de demostrar que, fins i tot dels arguments seleccionats de manera avantatjosa per la demandant, no només no es pot condemnar *Aristos* de la fallida dels processos constitucionals amb participació directa del poble en el redactat, sinó que és la mateixa incapacitat de *Demos* que el fa culpable. Aquesta part defensa que no pot haver-hi un procés constitutiu sense el lideratge dels representants.

En primer lloc, la representació d'*Aristos* vol expressar la seva total oposició a la lectura i interpretació dels fets i les reclamacions esgrimides per *Demos* a la demanda inicial del plet. La interpretació exposada es pot definir

com una mena de despotisme democràtic a causa de l'adherència fervent i acrítica que es fa sobre la doctrina de la sobirania del poble.

El relat del fets de la demandada no distingeix entre els diferents tipus de democràcia (representativa i directa), sinó que simplement limita la definició de democràcia a la seva forma directa i exercida pel poble. Aquest reduccionisme dogmàtic exclou de la definició els règims que atribueixen d'alguna manera (no directa) la presa de decisions als representats. També barra la possibilitat de definir com a democràtics els sistemes en què els ciutadans atorguen el seu consentiment, per contracte social o per via del *rule of recognition*. En aquest sentit, la part demandant no esmenta que al cas islandès es va vetar de forma explícita qualsevol tipus de participació en el procés de partits polítics, professionals de la política o parlamentaris, establint un sistema que pot considerar-se de matriu exclouent i no pas inclusiva, fet *en contra* i no pas a favor d'incloure els diferents estaments de l'estat, el que sembla seguir fil per randa aquesta definició dicotòmica dogmàtica de democràcia. Aquesta experiència contradiu el relat de la contrària on *Demos* inclou tothom.

Segons el demandant, que sembla seguir un posicionament molt schmittià d'alternatives polítiques, ja que només hi ha amics i enemics polítics (sent amic el poble i els seus defensors i enemics qualsevol estament representatiu o de meritocràcia intel·lectual), a la demanda només hi ha democràcia o autoritarisme. Paradoxalment, la caracterització del *Demos* que es presenta a la demanda també és molt schmittiana, ja que exigeix una identitat entre governant i governat.

La versió dels fets esgrimida per la contrapart també nega qualsevol mena de reconeixement i rol especial (tot i que sigui d'acompanyament) a aquells que estan més preparats i intel·lectualment especialitzats; aquells que són realment capaços de prendre decisions concretes en benefici de la majoria i l'interès públic i que prenen aquestes decisions d'acord amb al seu coneixement. Quan es parla de tasques constitucionals considerem necessari fer una observació i destacar una distinció que la representació processal de *Demos* intencionadament no esmenta, la diferència entre opinió (*doxa*) que governa la democràcia i el coneixement (*episteme*) que impera al sistema ideal de govern. Aplicat al nostre cas, en determinats moments el procés de redacció d'una constitució requereix d'*episteme*, quelcom que li manca a *Demos* tot i els esforços emprats per Condorcet al seu famós teorema del jurat.

La demanda segueix acusant els redactors de la Constitució dels Estats Units d'Amèrica. Tot i admetre que els redactors de la primera constitució moderna van optar per un sistema mixt, s'ha de matisar l'acusació i contextualitzar el judici de valor al moment històric concret. Certament Madison, Jay, Hamilton i d'altres van estudiar els textos de Plató, Aristòtil, Plutarco, Ciceró i Polibi, però també les experiències traumàtiques que les constitucions democràtiques pures van patir al llarg de la història.

Després d'una revolució, una guerra d'independència i pocs anys després, la guerra de secessió, ningú no pot negar que no fora encertat que el primer objectiu dels redactors fora assegurar l'estabilitat política. La millor opció, si no l'única, era construir una república constitucional en comptes d'una democràcia, que havia conduït inevitablement al fracàs no només d'un nou projecte polític, sinó que també hauria avortat la constitució d'un nou estat. Les greus acusacions obvien que els pares fundadors dels Estats Units entenien la democràcia com un procés, un projecte ideal al qual els ciutadans havien d'anar educant-se. No pot haver-hi democràcia sense demòcrates.

El demandant tampoc no esmenta que un dels principals advocats de la democràcia va ser Robespierre, que per exemple al seu discurs de 5 de febrer de 1794 va arribar a afirmar que el terror era una conseqüència del principi general de la democràcia. El compromís i l'aliança dels jacobins amb el demandant també apareix en l'article 25 de la Constitució francesa de 1793, que defineix la sobirania popular (en el sentit de la població com a suma de tots els individus) enfront de la sobirania nacional (nació com a població cos abstracte) que apareixia a la Constitució francesa de 1791.

No hi ha cap esment als escrits de la contrapart del seu rol com a sobirà únic com ara les constitucions soviètiques en termes de «república popular» com apareix a la Constitució de la República Popular de la Xina o la constitució de la República Popular Democràtica de Corea. ¿Vol dir la representació de *Demos* que no hi ha cap diferència entre les democràcies constitucionals liberals i els estats autoritaris quan diu que tota democràcia liberal té trets il·liberals?

Rebutgem l'intent d'alterar la responsabilitat en l'aparició de règims autoritaris a través de canals democràtics. La resposta de la demandant a la paradoxa democràtica de Popper, consisteix en l'aplicació del que anomenen *democràcia militant* i el respecte als drets humans com a nou element substancial de la democràcia. Però la democràcia era una idea prominent entre els polítics de la República de Weimar i, novament, la democràcia no sembla preparada per donar una resposta adequada a les noves amenaces al sistema democràtic (la demandada anomena il·liberals) que estant patint arreu del món en forma de populisme, xenofòbia i racisme. Altres experiències «democràtiques» han permès el sorgiment de moviments islamistes no liberals, com els Germans Musulmans a Egipte. Tots aquests casos semblen demostrar que la paradoxa de Popper no està resolta en absolut, ans al contrari, revifa amb més força a principis del segle actual.

En relació als arguments definint la democràcia militant com a eina de defensa democràtica, entenem que la contradicció és flagrant, ja que la democràcia militant és en la seva pròpia essència una mesura antidemocràtica. És a dir, la democràcia està protegida per mesures antidemocràtiques que són aplicades i decidides per institucions no democràtiques, com ara els tribunals

constitucionals, és a dir, per *Aristos*. La demanda no esmenta els problemes que la democràcia directa i immediata podrien plantejar en el context de societats altament plurals, fragmentades o en períodes de transició.

Finalment, un altre argument de pes per condemnar *Demos* és la manca de protecció a les minories que la seva aplicació directa i sense correccions implicaria. La norma majoritària no pot aplicar-se sense més, ja que les minories han de menester una protecció dels seus drets individuals i col·lectius, per molt antidemocràtica que aquesta mesura pugui semblar, tasca de protecció que desenvolupa el meu representat.

4/ Veredict

La *Dikasteria* formada pels jurats-lectors de l'article és competent per sentenciar aquest judici. Tot i això, com a autor, entenc que haig d'emetre el meu propi vot, que s'ha de considerar com un entre un nombre indefinit de jurats. En conseqüència, condemno *Aristos* com a responsable del fracàs de les experiències de constitucionalisme d'arrel popular a Islàndia, Xile i Ciutat de Mèxic DF considerant com a necessària i inevitable aquesta mena de nou constitucionalisme com a procés constituent legítim i necessari. Tanmateix, la primera lectora de l'article, la meva dona, condemna *Demos*, a qui considera incapaç de redactar un text constitucional sense la intervenció d'*Aristos*.